

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МЕНТАЛЬНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ СУЧАСНОГО УКРАЇНЦЯ В ЕКОНОМІЧНІЙ СУСПІЛЬНІЙ СФЕРІ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Господарська (економічна) культура сучасної України, процеси, що відбуваються в соціально-економічному середовищі України останніми десятиліттями, безперечно, перебувають у центрі уваги вітчизняних науковців: економістів, соціологів, політологів, соціальних філософів тощо. Стрімкий розвиток національної самосвідомості із набуттям Україною державної незалежності, відкидання механізмів адміністративно-командної системи господарювання, змінювання ідеологічних акцентів суспільної та індивідуальної свідомості, прагнення увійти до Європи й посісти гідне місце у світовому співтоваристві – усе це спонукало до розвитку й сприяло виникненню суттєвих трансформацій у суспільному житті країни, у процесах, що відбуваються на рівні свідомості та самосвідомості її громадян. Перш за все, це стосується соціально-економічної сфери життєдіяльності людини та суспільства. Процеси, які йшли і йдуть у ній, є суттєвими для розуміння як інших сфер суспільного життя, так і перспектив розвитку України в цілому.

Одним з чинників, що справляє вплив на соціально-економічне середовище, є чинник економічної ментальності його суб'єктів (соціальних та індивідуальних), які творять це середовище. Зокрема, у реаліях сучасної України. Саме ним (ментальним чинником) значною мірою визначаються соціально-економічна поведінка людей та особливості їх економічного мислення, характер й організаційні структури вітчизняного підприємництва, специфіка національного господарюючого суб'єкта та системи господарювання в цілому, тенденції соціально-економічного розвитку країни загалом. Як і в інших країнах світу, у нашій країні ментальні виміри національної культури постають певним “культурологічним чинником” розвитку соціально-економічного життя, “особливу роль у формуванні економічного простору суспільства відіграє національна культура, що формує стійкі поведінкові стереотипи національних економічних суб'єктів” [2, с. 12].

Отже, вивчення процесів, що відбуваються в Україні, як причин й наслідків процесів становлення, розгортання і трансформації національної економічної ментальності видається актуальним, багатоаспектним, цікавим.

Література з проблематики дослідження ментальної зумовленості національного соціально-економічного простору України охоплює чимале коло соціально-філософських, економічних, політологічних, культурологічних, соціологічних, управлінських та інших питань. Праці вітчизняних соціологів Д. Богині, Л. Аза, В. Врублевського, Є. Головахи, В. Пилипенка, Є. Суїменка, А. Ручки, О. Донченко, Т. Єфременко, Є. Сірого, С. Катаєва та ін., філософів М. Поповича, С. Кримського,

О. Забужко, В. Андрущенко, І. Предборської, В. Табачковського, В. Беха, І. Старовойта, М. Лукашевича, В. Воронкової та ін. присвячені розкриттю тих чи інших аспектів теоретичних уявлень про сутність феномену соціально-економічної життєдіяльності людини та суспільства, про розмаїття атрибутів і проявів (зокрема, ментальних) феномену “економічної людини”. У цілому ж методологічні й теоретичні підвалини розробки наукової концепції “економічної людини” та людиновимірності (зокрема, у ментальних аспектах) економічного розвитку суспільства закладено представниками різних світових шкіл економічної, соціологічної, філософської думки: класичної школи політичної економії (А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. Міль й ін.), історичної школи (А. Вагнер й ін.), маржиналізму (Л. Вальрас, К. Менгер й ін.), неокласичної економіки (А. Маршал, Дж. Стіглер, М. Фрідман й ін.), інституціоналізму (Т. Веблен, Дж.М. Кейнс, Ф. Хайєк, М. Вебер й ін.), неінституціоналізму (Р. Коуз, Д. Норт й ін.), засновниками концепції інформаційного суспільства (Д. Белл, М. Кастельс, Й. Масуда, Е. Тоффлер, Ф. Уебстер й ін.) тощо. Сучасна соціальна філософія аж ніяк не оминає проблематику економічної суспільної культури в її різних проявах, зокрема, в аспектах, що є дотичними до з'ясування сутності та інтерпретації залученості до механізмів творення й відтворення національного соціуму феномену ментальності.

Метою статті є висвітлення мовою соціальної філософії особливостей розвитку ментальних властивостей сучасного мешканця України в економічній суспільній сфері.

Сучасні процеси в економічній ментальності України та перспективи щодо подальшого розвитку її основних змістів щільно пов'язані з тими процесами суспільної життєдіяльності, що відбуваються у сучасному українському соціумі.

Процес суспільних трансформацій у новітній Україні породжує становлення нового соціального суб'єкта, принципово нових особливостей соціально-економічних відносин, сприяє змінам соціально-економічної поведінки людей, які позначаються на їх економічній свідомості та поведінці, сприяють зрушенням у процесах розгортання їх економічної ментальності. Поряд з новими рисами економічної поведінки вітчизняного соціального суб'єкта наявні нові риси його економічної ментальності. Суспільна свідомість має адаптуватися до радикальних змін соціально-економічної поведінки; має відбутися процес цивілізованого “оброблення” цієї ситуації ментальністю.

На жаль, вітчизняні соціологічні дослідження поки не фіксують масового поширення якостей, властивих сучасній європейській економічній ментальності, серед населення України. Психологічними перешкодами для набуття таких ментальних рис у сучасній Україні є: соціальна інертність; викривлене розуміння соціальної справедливості; деформованість уявлень про захист від економічних труднощів як про обов'язок держави, а не кожного особисто; сприйняття як цілком

нормального явища авторитарних методів правління; соціальна заздрість як наслідок тривалої зрівнялівки в оплаті праці; відсутність у значної частини населення України реального економічного мислення; певний консерватизм у мисленні, відсутність досить швидкої реакції на зміну обставин для адекватної корекції ринкової поведінки, недостатній рівень ринкового мислення; звичка безвідповідальності; відсутність чіткої установки особи на розвиток власної конкурентоспроможності в праці, яка створює умови розвитку конкурентоспроможності та реальної незалежності економіки держави. Звичайно, неприємно і нелегко погоджуватися з такими реаліями, натомість подолання таких негативних рис має бути важливим завданням соціально-економічних програм різних рівнів і спрямувань.

Процес соціально-психологічної адаптації населення до ринкової суспільної атмосфери відображає зміну парадигм економічної свідомості, соціально-економічної психології, економічної ментальності; відбувається зміна старої схеми економічного мислення новою. Важливого значення тут набуває посилення впливу цінностей національної культури, зокрема відродження основних рис національної економічної ментальності. Зрушенню на краще у перспективі розвитку економічної ментальності України сприятимуть ті риси національної ментальності, які природно притаманні українцям. Це, по-перше, якості “хліборобського” типу – м’якість, поблажливість, толерантність, чутливість, душевна теплота, мрійливість, милосердя; по-друге, якості “козацького” типу – діловитість, рішучість, настирливість, здоровий авантюризм, практичність, індивідуалізм. Цим рисам має бути надане друге народження всіма можливими засобами – цілеспрямована державна соціально-економічна політика, діяльність засобів масової інформації, культурні програми, туризм, спорт тощо.

При вирішенні складної проблеми оновлення національного буття є неприйнятним “механічне” копіювання зарубіжного досвіду через суттєві відмінності у свідомості, ціннісних орієнтаціях, соціально-економічній поведінці народу України. Привабливі світові моделі економічного розвитку принесуть бажаний ефект Україні, якщо автори реформ будуть враховувати особливості української ментальності, критично осмислювати власний і зарубіжний досвід. При цьому важливо зберегти національну самобутність, для якої потрібне економічне підґрунтя, формування національної бізнесової еліти, відродження національних господарських традицій та форм господарювання.

Управління економікою України на всіх рівнях має сьогодні спиратися на врахування вітчизняних особливостей економічних культури та ментальності.

Осмислення особливостей і специфічних рис української економічної ментальності, соціально-філософське обґрунтування механізмів її становлення, розвитку і трансформації, а також виявлення факторів, що сприяють з’ясуванню співвідношення основних складових

ментального феномену та тенденцій його розвитку, дають змогу накреслити певні теоретичні передбачення.

З одного боку, національна економічна ментальність є самостійним, самодостатнім суспільним феноменом будь-якої країни. Вона відображає особливості механізмів мислення й поведінки національних соціальних суб'єктів у сфері господарювання, соціально-економічної життєдіяльності людини і суспільства. З іншого боку, економічна ментальність, як вона є, не повинна стати самоціллю. Вона обов'язково відтворюється у суспільстві та людях, змінюючи при цьому економіку, збагачуючи культуру, духовність, державну політику, самих соціальних суб'єктів. Економічна ментальність – соціальна характеристика національної культури; вона є складовою національної суспільної системи в цілому.

Зважаючи на негативну спадщину, в індивідуальній та суспільній соціально-економічній свідомості населення України йдуть суперечливі процеси, рух країни до цивілізованої ринкової економіки відбувається важко, трансформація вітчизняної економічної ментальності постає процесом довготривалим. Економічна криза (безробіття, зниження рівня життя та інші негаразди) перехідного періоду уповільнює та ускладнює процеси вирішення завдань запровадження кращих європейських стандартів життя в Україні, які постають перед суспільством та нацією, руйнують ціннісні орієнтації людей; подолання цих явищ неминуче пов'язано з розвитком соціально-економічної активності народу, утвердженням нової ринкової культури господарювання, проявом кращих рис української економічної ментальності.

Дослідження особливостей української національної ментальності дає підстави прогнозувати, що якісні зміни економічної свідомості населення вимагатимуть в Україні більш тривалого часу, ніж ринкова трансформація економіки й соціально-економічного суспільного середовища. Необхідність більш тривалого часу для якісних змін економічної свідомості населення порівняно з часом власне ринкової трансформації суспільства викликана тим, що:

- по-перше, деякі негативні риси економічної ментальності об'єктивно будуть відтворюватися досить тривалий час, оскільки кожне нове покоління буде зіставляти нові потреби й звички в соціально-економічній сфері суспільства з потребами і звичками попередніх поколінь;

- по-друге, прогресивні зміни у соціально-економічному житті мають водночас супроводжуватися процесом духовного відродження української нації, адекватно впливати на умови формування гармонійної особистості людини як соціального суб'єкта такої економіки; відсутність дефіциту людських якостей, ресурсів особистості (про що говорить С. Кримський) є чи не найважливішою передумовою наближення ментальності сучасної людини до кращих загальноновизнаних рис економічної ментальності людини – суб'єкта ринкової економіки;

– по-третє, важкість соціально-економічних зрушень в Україні супроводжуються підвищеним ризиком проведення ринкових перетворень та непередбачуваністю наслідків реформ;

– по-четверте, недооцінювання в сучасному суспільстві чесної праці породжує у країні цілий ряд соціальних та економічних суперечностей, які впливають на трудову свідомість та економічну ментальність населення України;

– по-п'яте, визначення цінностей, потрібних українському суспільству для ефективного та гармонійного розвитку як суспільства в цілому, так і окремої людини, вимагає створення нової соціально прийнятної моделі перспективного економічного та духовного розвитку країни;

– по-шосте, змінювання економічної свідомості й ментальності перебувають у щільному зв'язку з вирішенням проблеми формування нового організаційно-економічного механізму функціонування вітчизняної економіки; створення такого ефективного механізму у сфері господарювання, власне, й забезпечить названі зміни (бо сьогодні економічна ментальність населення України більше орієнтується на стихійне пристосування до реалій соціального стану);

– по-сьоме, сьогодні, на жаль, ще трапляється недооцінювання чинника економічної ментальності у програмах, які започатковуються владою щодо розвитку соціально-економічної сфери суспільства; зважаючи на те, що ментальна структура хоча й змінюється повільніше за матеріальне оточення чи соціальні інститути, вона є потужною продукувальною силою соціального руху, такий стан речей є неприпустимим;

– по-восьме, якісні зміни економічної свідомості й ментальності безпосередньо залежать від організації й стимулювання індивідуалізму соціально-економічної поведінки національних соціальних суб'єктів.

Щодо необхідності індивідуалізму як важливого принципу соціально-економічної поведінки суб'єктів ринкової економіки нової України, слід зауважити таке:

1) для соціальних стратегій сучасності є характерним “підсумовування індивідуальних зусиль у колективні, які треба доповнювати принципом монадності – втіленням і репрезентацією колективного в індивідуальне” [3, с. 97];

2) сучасний соціально-етичний зміст індивідуального визнає за особистістю базисну роль у розв'язанні колізій особистості та суспільства, бо особистість є носієм і громадянських, і національних якостей; суспільне ціле стискається в межі індивідуального, у такому розумінні індивідуальне стає принципом соціально-культурної (зокрема, соціально-економічної) діяльності та духовності (ментальності) XXI ст.;

3) загальнолюдське виступає не як базисне, а як надбудоване явище, загальнолюдські цінності в культурі існують у монадному режимі; рівноправність усіх форм соціально-економічної самодіяльності людей,

вільне змагання проектів та перспектив має стати вищим принципом економічної свободи; економічна свобода має розумітися як принцип самостійності людини.

Економічний індивідуалізм постає змістовним принципом економічної поведінки людини й суспільства. Економічна ментальність є переважно індивідуалістичною. Принцип індивідуалізму створює певні механізми (і, перш за все, соціально-економічні), за якими функціонує та розвивається як особа, так і суспільство. В основі таких механізмів лежать автономна економічна людська діяльність й індивідуалістична ментальність, вони показують зв'язок між економічною поведінкою суб'єкта індивідуалістичних суспільств та принциповими рисами економічної ментальності. Колективізм, як принцип організації суспільної реальності, блокує доступ до конкретної людини, є соціальною “технологією” розчинення людини у суспільному цілому. Співвідношення “індивідуалізм – колективізм” в економічній ментальності є одним із вимірів культурних відмінностей між національними спільнотами світу.

Оскільки індивідуалізм і колективізм мають стійкий взаємозв'язок, то, зважаючи на особливості конкретних умов, у результаті їх взаємодії створюються (відтворюються) або переважно індивідуалістичні, або переважно колективістські спільноти. Зважаючи на цю тезу, з урахуванням відповідних критеріїв (природно-географічних, історико-культурних й інших) створюється певна узагальнена модель певного співвідношення “індивідуалізму – колективізму” в українській ментальності (українській економічній ментальності), де беруться до уваги як нашарування історичного минулого, так і відносно сучасні трансформації в її змісті. Така модель по суті є моделлю певного соціального оптимуму саморозгортання ментальності історико-культурного “ідеального типу” особистості національного суб'єкта, коли проблематика “індивідуального – колективного” вибудовується в певну модель функціонування соціального в національному соціумі.

Слід зауважити, що історико-філософський аналіз культурологічних підвалин української національної ментальності надає підстави тлумачити її як переважно індивідуалістичну. Що мається на увазі?

Міфологічний та релігійний світогляди в історичному розвитку національного буття утворювали й відображали певні українські макрокосм та мікркосм – переважно індивідуалістичні за суттю [1; 4]. Яка ментальність “ховалась” за сюжетами, принципами, особливостями української національної міфології та релігійної ідеології? На яких основних засадах будувалась ця ментальність? Які перспективи на майбутнє ці історично перші етапи становлення ментальності в Україні заклали для подальшого її розвитку?

З часів стародавньої української міфології (як історично першого варіанта картини світу й світобачення українського народу в цілому) – правила регулювання й впорядкування життя суспільства та конкретної людини у світі природи, що поєднує людей та богів, слугуючи домівкою і

для тих, і для інших, були переважно індивідуалістичними, практичними, необхідними людині на кожному життєвому кроці. Як і все навкруги неї перебуває у стані процесу життя, відчуває, розуміє, має свої бажання, бореться за своє існування, так само й людина зайнята тим самим – відстояти, реалізувати, розвинути своє існування, гарантувати своє життя. Правила поведінки людини в різних життєвих обставинах переломлювалися, перш за все, через її індивідуальні бажання, прагнення, зусилля. Це був “індивідуалізм”, а не “колективізм” давнього українця. Людина не розчинялась у Всесвіті його пасивною часткою, над якою мають абсолютну владу сили цього Всесвіту у вигляді тих чи інших міфологічних істот, а була виокремленою самостійною реальністю цієї складної системи, яка мала свої координати, характеристики та принципи нав’язування Всесвіту своїх бажань, інтересів, механізми реалізації своєї присутності у ньому. Конкретна людина виходила із реальних матеріальних інтересів та користувалась для їх реалізації власним практичним розумом.

Коли наприкінці X ст. державною релігією Київської Русі стало християнство, народ різними шляхами опирався й привносив національне язичництво у християнство – так виникло “київське православ’я”, унікальне за своєю суттю, а потім так зване “двовір’я”. Це культурні явища послаблення впливу “східної” (ортодоксальної православної) складової на свідомість окремої людини та ухил у бік індивідуалістичної “західної”.

Паралельно цьому індивідуалістичні риси й пріоритети в українській ментальності вироблялися в “боротьбі українського плуга і меча за оволодіння степом”, яка в українській ментальності сформувала архетип “буяння вільної індивідуальності”, особистісного завоювання світу, що часто-густо ставало на шкоду колективним і загальним інтересам. Натомість психологія працьовитого господаря, здатного й за несприятливих умов самому собі давати раду, віднаходити різноманітні індивідуальні чи громадські форми раціонального господарювання, та витворення унікальної народної правосвідомості, яка стверджувала право конкретної людини на свободу, землю, власність, працю, вільне господарювання та відповідно до рис демократизму й волелюбності української психіки стала сприятливим особистісним фоном для розвитку на теренах України демократичних суспільств, з їх акцентом на автономію та самодостатність окремої людини, організацією суспільного та особистого життя людини, виходячи із засад індивідуалізму. Потенційна творча енергія українського народу в цілому, як результат та форма вияву індивідуалізму його окремих представників (як невід’ємна складова історичного “образу” українського народу): “первісна енергія і сила”, “стихийна життєрадісність”, “тверезий підхід до життя”, “уміння загосподарювати здобуті простори”, “енергія й підприємливість в господарському житті”.

З XV ст. зі зміцненням російського самодержавства на території України надособистісні ідеологічні форми починають активно

впроваджуватися в суспільне життя та соціальне мислення людини. Українська ментальність з цього часу починає змінюватися разом зі змінюванням правил життєдіяльності та свідомості людини. Втягування українського народу в масивний вир Російської імперії руйнівно впливало на *індивідуалістичну* українську психіку. Вона почала більше спрямовуватися не на суспільні справи, а на власні внутрішні переживання й почування. Виникає стиль притаєного існування, викликаний переховуванням від небезпечних ворогів і ситуацій (відома формула “моя хата з краю”). Погляд на себе як на “внутрішню людину” зменшував соціальну активність українців, формував національну психіку в бік емоційності, “кордоцентричності”; але це “дієве” мрійництво, як специфічний “коефіцієнт” мислення й діяльності людини, воно є прагненням до психологічного комфорту, що є свідченням індивідуалістичності людини. Тобто “кордоцентричність” не слід вважати ментальною рисою, що суттєво суперечить орієнтації людини на індивідуалізм у суспільному житті; це належність України до так званих інтровертивних суспільств.

Установлення на теренах України радянської влади, безперечно, негативно вплинуло на рівень індивідуалізму людини й суспільства. У співвідношенні “індивідуалізм – колективізм” в українській ментальності радянських часів переважав колективізм.

Крім названих, історично склалися й інші специфічні риси української національної ментальності (з перенесенням їх на площину економічної ментальності), а саме: психоповедінковий стереотип “незалежності від” як протидія насильству ззовні для збереження свого вже освоєного соціального простору; “некласичний”, неусталений характер буття (й ментальності) українського народу, отже, порівняно невелика орієнтація на чітке “класичне” суспільне оформлення різних сфер своєї життєдіяльності; індивідуалістичність суспільної позиції людини як узагальнення постаті запорозького козака; “кордоцентричність” (емоційність), як “дієве” мрійництво, в аспекті її специфічного позначення на культурі господарювання в Україні.

Подальші дослідження ментального феномену у соціально-економічній сфері України та еволюція наукових уявлень щодо вітчизняної економічної ментальності має розвиватися за такими можливими напрямками: визначення закономірностей формування української економічної ментальності, факторів, які на неї впливають; з’ясування регіональних особливостей економічної ментальності та їх впливу на процеси ринкових перетворень в Україні; вивчення умов та чинників трансформації економічної свідомості в межах окремих верств населення і категорій працівників на тлі нового соціально-економічного буття; оцінювання реальних можливостей якісного поновлення економічної ментальності населення України на окремих етапах ринкових перетворень; розроблення шляхів формування економічної ментальності, спрямованої на розвиток конкурентоспроможності людини як ефективного суб’єкта

ринкового економічного середовища. Видається, що такі наукові пошуки сприятимуть знаходженню найбільш ефективних для України важелів ринкової адаптації економічної ментальності, формуванню соціально-економічної поведінки ринкового типу, прискоренню економічних і суспільних реформ у цілому.

Висновки. Підсумовуючи вищесказане, слід зазначити таке.

Економічну ментальність слід розуміти як узагальнене поняття для позначення стійкого порядку мислення індивіда (нації) та організації індивідуально-психологічної і соціально-психологічної структур його (її) особистості у сфері економічної (господарської) життєдіяльності суспільства. Така сукупність розумових і поведінкових навичок, установок, уявлень та звичок людей (у сфері економічної активності) є певною цілісністю, що має цілком визначений внутрішній зміст, досить жорстко поєднує свої складові елементи, має чіткий формоутворювальний принцип.

Економічна ментальність суспільного індивіда спрацьовує при реалізації його економічної поведінки. Економічна поведінка є сукупністю (системою) певних форм економічної активності суб'єктів такої поведінки, з їх цілком конкретною економічною свідомістю (стрижневим ядром якої виступає певна економічна ментальність) та економічною функцією. Людина постає виразником економічної ментальності через цілком певні форми, феномени, механізми та відповідно до рис цієї ментальності бачить і сприймає навколишню її суспільну реальність та, відповідно, поводить себе у ній. Виокремлювати й показувати ментальні характеристики людини слід через сутнісні риси й атрибути економічної поведінки людини у суспільстві.

Царину економічної ментальності не слід обмежувати тільки розглядом економічних відносин, але й поширювати на площину соціальної сфери у цілому. У такому контексті економічна ментальність постає, з одного боку, як продукт історико-культурного розвитку людських спільнот, з урахуванням факторів, що спричиняли вплив на її формування (географічних, природно-біологічних, релігійних тощо), з іншого – як відбиток соціокультурних механізмів знаходження людини – носія ментальності у світі та в суспільстві, які (механізми) і формують конкретні ментальні “звички свідомості”, зокрема й економічної.

Весь ментальний потенціал суспільного суб'єкта не бездіє, він активно залучається до процесів суспільної життєдіяльності (як в аспекті формування принципів розуміння ним світу, так і засад його активності у ньому). “Механізми” такого впливу є ще маловідомими й працюють вони за ще недостатньо вивченими алгоритмами.

У ментальному феномені слід враховувати фактор національного. Під ментальністю нації треба розуміти не тільки і не стільки особливості психологічних характеристик народу, скільки формоутворення національної свідомості, які відповідають його певному способу життєдіяльності. Національна ментальність має буттєвий статус в

історичній практиці народу. Україна як історична нація має специфічну, притаманну саме їй ментальну структуру.

За часів державної незалежності сучасної України створюється радикально нова суспільна ситуація, з новим станом суспільної й індивідуальної свідомості, коли руйнуються механізми “радянської” системи господарювання й людина поступово опиняється у ситуації сам на сам із суспільством та світом, що стимулює поступове, але неминуче, змінювання її ментальності. По суті людині пропонується діяти за “правилом”: індивідуальне (економічне й соціальне) виживання й успіх, що перетворюється на одну з головних життєвих стратегій, яка поступово стверджується і в ментальності.

Є підстави стверджувати, що в новій суспільній реальності України зароджуються такі правила соціально-економічної життєдіяльності, за яких індивідуалізм (не без нашарувань і викривлень соціально-економічного і соціально-політичного минулого) стає переважно принципом становлення та саморозгортання вітчизняної економічної ментальності цивілізованого сучасного європейського зразка.

Література

1. Великий А.В. Українське християнство / А.В. Великий. – Передрук Єспанія, 1990. – 344 с.
2. Забужко О.С. Філософія національної ідеї. Етносоціальний розвиток України / О.С. Забужко. – К., 1993. – 125 с.
3. Кримський С.Б. Запити філософських смислів / С.Б. Кримський. – К., 2003. – 240 с.
4. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу: ескіз української міфології / І. Нечуй-Левицький. – К., 1992. – 85 с.

Бондаренко О.В. Особливості розвитку ментальних властивостей сучасного українця в економічній суспільній сфері: соціально-філософський контекст

Соціально-економічна культура сучасної України зумовлена значною мірою особливостями національної економічної ментальності, якій властиві змістовна цілісність, а також певні тенденції становлення та розвитку.

Ключові слова: економічна культура, економічна поведінка, економічна свідомість, економічна ментальність, національна ментальність, національна економічна ментальність, соціально-економічний простір, ментальні фактори.

Бондаренко О.В. Особенности развития ментальных свойств современного украинца в экономической общественной сфере: социально-философский контекст

Социально-экономическая культура современной Украины обусловлена в значительной мере особенностями национальной экономической ментальности, которая характеризуется смысловой целостностью, а также определенными тенденциями становления и развития.

Ключевые слова: экономическая культура, экономическое поведение, экономическое сознание, экономическая ментальность, национальная ментальность, национальная экономическая ментальность, социально-экономическое пространство, ментальные факторы.

Bondarenko O. Specific peculiarities of development of up-to-date Ukrainian's mental features in economic social sphere: social-philosophy interpretation

Social-economical culture of modern Ukraine is conditioned by the features of the Ukrainian economical mentality, having informal integrity and certain tendencies of formation and development.

Key words: economic culture, economic behavior, economical consciousness, economical mentality, national mentality, national economical mentality, socio-economical space, mental factors.